ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (Print), ISSN [2663-0273](#) (Online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 327:351.74

Ігор Васильович Іщенко*, Олена Миколаївна Башкеєва**

**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49010, Україна

***E-mail: iv.ishchenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>*

***Державний вищий навчальний заклад*

«Український державний хіміко-технологічний університет»

Пр. Гагаріна 8, Дніпро, 49005, Україна

***E-mail: olena.bashkeieva@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7029-2465>*

Received 21 September 2019; revised 30 October 2019; accepted 19 November 2019

DOI: 1015421/351921

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК НЕСТАБІЛЬНОСТІ
В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

Анотація.

Автори досліджують вплив цінностей поліетнічних спільнот як чинника нестабільності міжнародних відносин. Використано методологічний підхід на основі синергетичної теорії до розуміння політичної нестабільності міжнародних відносин, в яких аксіологічний чинник є домінуючим. Головна мета роботи: по-перше - аналіз наслідків боротьби між провідними геополітичними гравцями за сфери впливу, що спричиняє масову неконтрольовану міграцію до країн Заходу а разом з тим - політичну нестабільність на основі неконгруентності цінностей; по-друге окреслити шляхи подолання конфліктності, спричиненої аксіологічним чинником. Дослідники показали основні наслідки цих процесів на прикладі Західної Європи: ксенофобію, негативне ставлення місцевих жителів до мігрантів; зростання популярності правого радикалізму в Європі; сплеск міжнародного тероризму тощо. Автори зазначили намагання політичних структур ЄС протистояти конфліктності. Як висновок, автори вказали перспективи зниження конфліктності через організаційну роботу з гармонізації міжкультурної взаємодії та створення нормальних соціальних умов у країнах-донарах міграції.

Ключові слова: цінності, міграція, нестабільність, аттрактор, міжнародні відносини.

Ihor Ishchenko*, Olena Bashkeieva,**

**Oles Honchar Dnipro National University*

72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine

**E-mail: iv.ishchenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>*

***Ukrainian State University of Chemical-Technology*

8, Gagarin Av., Dnipro, 49005, Ukraine

***E-mail: olena.bashkeieva@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7029-2465>*

Axiological factor of instability in modern international relations

Abstract.

The article is devoted to the actual problem in modern international relations, namely the problem of instability and the role of axiological factor. The modern globalized world is filled with numerous regional conflicts and contradictions, which are determined by opposing value orientations of multi-ethnic communities. After all, there are almost no mono-ethnic countries left. It is worth exploring, along with the causes of a significant deterioration in the situation of intercultural interaction, the ways of its stabilization. This determines the topicality of the authors' research. The authors investigate the influence of values of multi-ethnic communities as a factor of instability in international relations. The authors of the article developed a methodological approach based on synergetic theory to understanding the political instability of international relations in which the axiological factor is dominant. The main purpose of the work can be formulated as follows. First, to analyze the consequences of the struggle between the leading geopolitical players for spheres of influence,

manifested in mass uncontrolled migration to the West and, at the same time, in political instability based on the incongruence of values. Secondly, to identify ways to overcome the conflictibility caused by the axiological factor. Researchers have shown the main consequences of these processes on the example of Western Europe. Among them are the manifestation of xenophobia, the negative attitude of local residents to migrants, the growing popularity of right-wing radicalism in Europe, the surge of international terrorism and the like. The authors noted the attempts of EU political structures to resist such conflict. As a conclusion, the authors pointed out the prospects for reducing conflict through institutional work to harmonize intercultural interactions and create normal social conditions in donor countries of migration.

Keywords: values, migration, instability, attractor, international relations.

Игорь Васильевич Ищенко*, Елена Николаевна Башкеева**

*Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

*E-mail: iv.ishchenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>

**Государственное высшее учебное заведение «Украинский химико-технологический университет»

**E-mail: olena.bashkeieva@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7029-2465>

**Аксиологический фактор нестабильности
в современных международных отношениях**

Аннотация.

Авторы исследуют влияние ценностей полиэтнических сообществ как фактора нестабильности международных отношений. Использован методологический подход на основе синергетической теории к пониманию политической нестабильности международных отношений, в которых аксиологический фактор является доминирующим. Главная цель работы: во-первых, анализ последствий борьбы между ведущими геополитическими игроками за сферы влияния, проявляющихся в массовой неконтролируемой миграции в страны Запада, а вместе с тем – в политической нестабильности на основе неконгруэнтности ценностей; во-вторых, наметить пути преодоления конфликтности, вызванной аксиологическим фактором. Исследователи показали основные последствия этих процессов на примере Западной Европы: ксенофобию, негативное отношение местных жителей к мигрантам; рост популярности правого радикализма в Европе, всплеск международного терроризма и тому подобное. Авторы отметили попытки политических структур ЕС противостоять конфликтности. Как вывод, авторы указали перспективы снижения конфликтности через организационную работу по гармонизации межкультурного взаимодействия и создание нормальных социальных условий в странах-донорах миграции.

Ключевые слова: ценности, миграция, нестабильность, аттрактор, международные отношения.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний глобалізований світ наповнений численними регіональними конфліктами і суперечностями, які детерміновані протилежними ціннісними орієнтаціями поліетнічних спільнот. Адже моноетнічних країн майже не залишилося. Варто дослідити, поряд з причинами значного погіршення ситуації міжкультурної взаємодії, шляхи її стабілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Всю літературу та джерельну базу зазначеної проблематики можливо умовно поділити на декілька груп. Перша група праць розкриває особливості соціальної поведінки

індивідів на основі ціннісних орієнтацій. В їх числі праці Г. Дурицької [1], С. Хантингтона [2], Т. Аккерман [11], Позднякової Н., Мюллер М. [13] та ін. Друга група наукових праць сконцентрована на синергетиці як методологічному підході з дослідження соціальної ентропії, що констелюється внаслідок неконгруентності ціннісних орієнтацій індивідів і груп. Її презентують наукові праці О. Музики [7], Л. Бевзенка [8] й ін. Третя група - представлена документами, що свідчать про тенденції і наслідки конфліктної взаємодії на міжкультурній основі та конкретні кроки європейських політичних структур й США із врегулювання ситуації [3], [4], [5], [6], [9], [10], [12], [14], [15], [16].

Метою дослідження є: по-перше - аналіз наслідків боротьби між провідними геополітичними гравцями за сфери впливу, що спричиняє масову неконтрольовану міграцію до країн Заходу а разом з тим - політичну нестабільність на основі неконгруентності цінностей; по-друге окреслити шляхи подолання конфліктності, спричиненої аксіологічним чинником.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи внутрішньодержавні конфлікти і нестабільність міжнародних відносин, важливо виявити причини такого стану. Вочевидь, глобалізація здатна не тільки сприяти умовному розчиненню кордонів між країнами, сприяти економічній та політичній інтеграції. Дослідники сучасної глобалізації пов'язують також нестабільність та конфліктогенність з намаганнями традиційних суспільств, очолюваних авторитарними політичними лідерами, уникнути соціокультурного впливу Заходу, зберігаючи свій статус-кво. Конкретизуючи вищевказані причини з методологічних позицій синергетики, зазначимо наступне.

Успішні демократичні країни, що мають високий рівень життя своїх громадян, виступають у якості аттрактивних чинників до країн, перебуваючих у стані демократичного транзиту. Ця аттракція сприяє активному обміну інформацією у світі, яка по суті є першоосною глобалізаційних процесів.

Крім того, на тлі гіперзростання інформаційного обміну у світовій системі, економіка країн-лідерів інноваційних технологій стає все більш інтегрованою не тільки між собою, але і з країнами третього світу. Сьогодні налічується кілька десятків тисяч транснаціональних корпорацій (ТНК), причому, лівова доля з них – походженням із США, Західної Європи та Японії [1, с.40].

Таким чином, ТНК поряд з глобальною мережею Інтернет несе вестернізацію у традиційні суспільства. Аттракторами можуть бути не тільки високий рівень життя, а й сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу в екстрасоціетальній системі на тлі незадоволення соціальних потреб,

низької соціальної мобільності, правової незахищеності індивіда в державі. Тож, соціальні запити породжують пропозицію і, як наслідок, в політичній системі формується дисипативна структура-аттрактор (політична партія та її лідер), готові до екстраординарних дій, які в перехідних політичних режимах відбуваються, здебільшого, у руслі неконвенційної поведінки, дестабілізуючи ситуацію. Прикладом такої динаміки подій у недалекому минулому слугує так звана «арабська весна». Саме зіткнення двох ціннісних систем – постмодерну і традиційної культури у суб'єктному вимірі спричинило політико-конфліктне протистояння між діючою владою і суспільними угрупованнями навесні 2011 р.

Минулі і сьогоднішні події у світі, пов'язані з конфліктами культур в регіональному та міжрегіональному контексті, навіюють думки стосовно перспектив міжкультурної взаємодії. Тут мимоволі пригадується відомий прогноз С. Хантінгтона, оприлюднений 23 роки тому в його відомій праці «Зіткнення цивілізацій і перетворення світового порядку» (1996) [2]. Адже він пророкував наступне: «Баланс впливу між цивілізаціями зміщується: відносний вплив Заходу знижується; росте економічна, військова і політична міць азійських цивілізацій; демографічний вибух ісламу має дестабілізуючі наслідки для мусульманських країн і їх сусідів; незахідні цивілізації знову підтверджують цінність своїх культур» [2, с.14]. Як бачимо на основі сучасних подій в Україні, Сирії, Ірані та інших регіонах світу, численні конфлікти буквально пронизують міжнародні відносини. Причому, серед домінуючих причин фігурують інтереси, цінності та ідентифікації в різних пропорціях. Вони настільки переплетені, що часто-густо навіть палкі дискусії не можуть виявити істину – що виявилось першопричиною того чи іншого конфлікту.

Однак наслідки цих конфліктів цілком очевидні. Адже сьогодні міграційні хвилі накривають західні країни, котрі виявились неготовими до такого розвитку подій. «Арабська весна» 2011 р. істотно змінила

політичну ситуацію на південному узбережжі Середземномор'я та Близькому Сході: зміни режиму в Тунісі та Єгипті; громадянська війна в Сирії; хаос у Лівії після повалення режиму Каддафі та створення так званої Ісламської держави, – терористичної організації, що захопила великі райони Сирії та Іраку тощо. Безпрецедентний за кількістю у період після Другої світової війни наплив біженців, які походять із Сирії, інших держав Близького Сходу, африканських регіонів Магрибу та на південь від Сахари, рятуючись від війни, релігійних переслідувань та економічної скрути, обрали у якості місця призначення розвинені держави ЄС і особливо Західної Європи, провокуючи флуктуації таких параметрів порядку системи міграції як кількість, напрямки, шляхи досягнення держави призначення, соціокультурні особливості елементів тощо.

Поступове наростання флуктуацій у системі міграції Західної Європи призвело до виникнення наступної точки біфуркації, яка припадає на період 2015-2016 рр., коли система увійшла у стан, що іменується європейською міграційною кризою. Європейська міграційна криза, або криза біженців – це поняття, яким охарактеризовано гуманітарну катастрофу, викликану масовим напливом мігрантів у Європу, особливо у західноєвропейські держави, з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу.

Даному стану системи притаманні такі ознаки кризи, як: висока хаотизація елементів на індивідуальному (мікро-) рівні, тобто мігрантів та громадян приймаючих держав; небезпека; стан непевності; відчуття невідкладності; невірноваженість, які досягли крайньої точки та потребують механізмів зміни параметрів порядку елементами інституційного (макро-) рівня, тобто державами та/або загалом в рамках ЄС.

У 2015 р. Агенція з охорони зовнішніх кордонів ЄС, Frontex, підрахувала, що кількість прибулих до Європи мігрантів становила 1,8 мільйонів осіб [3]. Для даної біфуркації характерна зміна не тільки параметру кількості у бік її катастрофічного збільшення, а й виду

елементів: якщо раніше більшість складали економічні мігранти, то тепер переважають біженці з Сирії, Афганістану, Іраку та Еритреї. За визначенням, закріпленим в Конвенції ООН «Про статус біженців» (1951), біженець – це особа, яка «в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань знаходиться поза країною своєї цивільної приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом унаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і знаходячись поза країною свого колишнього звичайного місця проживання.., не може або не бажає повернутися до неї унаслідок таких побоювань...» [4].

Більше мільйона осіб, порівняно з 200 тис. у 2014 р., прибули до Європи, а саме до берегів Греції та Італії морем через Середземноморські маршрути: переважно центрально-середземноморський (з Африки південніше Сахари (Еритрея, Нігерія та Сомалі), а також з Лівії до Італії) та східно-середземноморський (із Сирії та Іраку через Туреччину в Грецію) коридори. За даними Міжнародної організації з міграції, внаслідок морських переправ в 2015 р. загинули понад 3770 мігрантів. Більшість загинула на шляху з Північної Африки в Італію, а понад 800 осіб – на шляху з Туреччини в Грецію [3].

Далі, пересуваючись через країни Західних Балкан, більшість біженців прямували головним чином до Австрії, Німеччини та Швеції, що спричинило значне навантаження на внутрішні системи притулку в країнах першого прибуття, транзиту та призначення. Це свідчить про диверсифікацію маршрутів та способів досягнення держав призначення порівняно з попередніми роками.

У 2015 р. 1 255 600 шукачів притулку офіційно звернулися з проханням про міжнародний захист у державах-членах ЄС, що більше ніж удвічі переважає показники попереднього року. Найбільша кількість заявників була зареєстрована в Німеччині (441

тис. осіб – 35% від усіх заявників), Угорщині (174,4 тис., або 14%), Швеції (156,1 тис., або 12%), Австрії (85,5 тис., або 7%), Італії (83,2 тис., або 7%) і Франції (70,6 тис., або 6%). У порівнянні з попереднім роком кількість заявників притулку в 2015 р. рекордно збільшилась у Фінляндії (+822%), Угорщині (+323%), Австрії (+233%), Бельгії (+178%), Іспанії (+167%) та Німеччині (+155%) [5].

Реакцією на хаотизацію елементів індивідуального (мікро-) рівня системи стала спроба елементів інституційного (макро-) рівня змінити параметри порядку шляхом реформування старих регулюючих механізмів, зокрема в рамках ЄС. Наприклад, 13 травня 2015 р. Європейська Комісія опублікувала «Європейський порядок денний щодо міграції», в якому пропонуються невідкладні заходи для подолання кризи в Середземномор'ї та заходи, які слід вжити протягом наступних кількох років для більш ефективного управління всіма аспектами імміграції [6]. Серед конкретних пропозицій було, наприклад, створення схеми перерозподілу мігрантів в межах ЄС. Європейська Комісія вперше запустила механізм реагування на надзвичайні ситуації згідно зі статтею 78 (3) Договору про функціонування ЄС, в результаті чого 160 тис. мігрантів з Греції та Італії повинні бути розселені у інші держави-члени ЄС за виділеними квотами. Найбільше біженців мали прийняти Німеччина (26,20%), Франція (20,03%) та Іспанія (12,44%). Однак показники імплементації даної схеми виявилися нижчими, ніж очікувалося, а деякі держави (Угорщина та Словаччина) оскаржували дане рішення в Європейському суді. Також в рамках даного документу була представлена концепція «Гарячої точки», згідно з якою відповідні органи ЄС (Європейське управління підтримки з питань надання притулку (EASO), Європейське управління прикордонної та берегової охорони (раніше Frontex) та Управління Європейського Союзу з питань правоохоронної діяльності (Europol)) ведуть роботу на місцях у державах-членах для швидкої ідентифікації, реєстрації та зняття відбитків пальців ново-прибулих біженців, та операція спільної полі-

тики безпеки та оборони у Середземномор'ї для усунення мереж контрабанди та боротьби з торгівлею людьми – Військово-морські сили ЄС у Середземномор'ї (EUNAFOR Med), або Операція «Софія».

Отже, протягом останніх майже двадцяти років міграційна система держав Західної Європи, якій притаманна відкритість, динамічність, складність, зазнала кількох якісних перебудов або метаморфоз, пов'язаних зі зміною параметрів, від яких вона залежить: змінювалась кількість мігрантів, їх мотивація, держави-походження, спосіб досягнення держав-призначення, здатність до інтеграції у суспільство приймаючих держав тощо. За таких умов безперервної зміни параметрів можемо, за визначенням О. А. Музики, говорити про каскад біфуркацій – їх послідовність, один з типових сценаріїв переходу від порядку до хаосу, від простого періодичного режиму до складного аперіодичного, при нескінченному подвоєнні періоду [7]. Остання точка біфуркації, пов'язана із міграційною кризою у Європі, спричинила критичну модифікацію параметрів порядку системи. Не зважаючи на численні ініціативи та спроби стабілізації параметрів у процесі самоорганізації елементів інституційного рівня системи, її стан наразі залишається нестійким, хаотичним.

З іншого боку, міграційна криза констелюється не тільки у кількісних параметрах і навантаженнях на економіку країн-реципієнтів. Вона має й важливий соціальний вимір. Користуючись синергетичною термінологією, констатуємо – неконтрольована міграція підвищує соціальну ентропію.

Під соціальною ентропією розуміють міру відхилення соціальної системи або її підсистеми від нормального, очікуваного стану, що проявляється в зниженні рівня організації, ефективності функціонування, темпів розвитку системи. Л. Бевзенко дає більш ґрунтовне пояснення: «на макрорівні це поняття покликане відображати міру незв'язаності між членами соціуму, міру слабкості соціальної тканини, якщо допустимо

таке образне вираження, а на мікрорівні це поняття фіксує міру неузгодженості повсякденних практик членів суспільства» [8]. В контексті міграції населення соціальною ентропією можна назвати міру розбіжності у поглядах, цінностях, практиках соціального життя, релігійних, культурних, етнічних особливостях мігрантів або мігрантів та місцевого населення приймаючої держави, що призводить до таких явищ як наростання соціального напруження, ксенофобія, дискримінація, тероризм, злочини ненависті тощо.

Серйозною проблемою для західноєвропейського суспільства у період нестабільності міграційної системи залишається ксенофобія. Це соціальне явище, що пояснюють як страх або ненависть, нетерпимість до чужого, тобто іноземців та їх соціокультурних, мовних, релігійних та інших особливостей, стало одним з основних чинників зростання соціальної ентропії у системі міграції Західної Європи. Ксенофобія лежить в основі антиімміграційних настроїв населення, діяльності правих популістських партій та організацій, поглиблюючи прірву непорозуміння і протистояння з іммігрантами як іншими елементами системи, при цьому підвищуючи її хаотизацію.

З різним рівнем прояву ксенофобія спостерігається у всіх західноєвропейських державах, хоча у 2017 р. відзначається незначне зниження її показників [9]. Першою в Західній Європі за рівнем ксенофобії є Італія: у 2015 р. 80% італійців відчували страх або неприязнь до мігрантів, а в 2017 р. показник знизився до 66% італійців. Далі в рейтингу Німеччина та Греція із однаковими показниками близько 70% у 2015 р. та 55% у 2017р., Франція – 65% у 2015 р. та 59% у 2017 р., Велика Британія – 63% у 2015 р. та 34% у 2017р., Нідерланди – 53% у 2015 р. та 31% у 2017 р.. Найбільша нетерпимість проявляється до мусульман, адже саме цією релігійною групою представлена більшість біженців, що потрапили у держави ЄС у 2015-2016 рр..

Згідно з даними Євробарометру, проекту, що під егідою Європейської комісії займається опитуваннями громадської думки, в се-

редньому 23% громадян восьми західноєвропейських держав (Німеччина, Швеція, Данія, Нідерланди, Велика Британія, Франція, Італія, Іспанія) у 2018 р. називають імміграцію однією з двох найголовніших проблем, що стоять перед їхньою країною [10]. Хоча середній показник є майже в половину меншим, ніж за 2015 р., коли міграційна криза набула своєї критичної точки, імміграція все ще залишається головною проблемою для багатьох західноєвропейців. Наприклад, в Данії, Італії та Німеччині показники занепокоєння проблемою масової імміграції серед суспільства є найвищими – 34%, 35% та 38% відповідно.

Основне занепокоєння щодо імміграції серед громадян у опитуваних країнах полягає в необхідності інтеграції мігрантів у суспільство приймаючої держави [10]. Середній показник опитування щодо необхідності інтеграції мігрантів складає 71%. Зокрема, найвищий показник громадян, які вважають, що для блага їхнього суспільства іммігранти повинні прийняти звичаї та традиції їх держави були у Сполученому Королівстві та Нідерландах – 73%, а найнижчий у Швеції – 61%. При цьому найбільш важливими аспектами інтеграції вважають знання мови та повагу до інститутів і законів країни-реципієнта. Значна кількість людей також вважають важливим народитися в державі або бути християнином.

Важливо зазначити, що більшість громадян західноєвропейських держав вважають, що іммігранти скоріше збільшують ризик тероризму в приймаючому суспільстві, аніж обтяжують його економіку. Наприклад, найбільш поляризована суспільна думка в Німеччині – більше половини німців (51%) вбачають в імміграції збільшення ризику тероризму, а лише 19% – джерело збитків для економіки, а у Франції показники більш однорідні – 33% і 31% відповідно [10].

У формуванні ставлення до мігрантів велику роль відіграє ідеологія. Очевидно, що громадянам із правими ідеологічними поглядами найбільш притаманна думка про необхідність асиміляції мігрантів, їх роль у збільшенні ризику тероризму та економічної нестабільності. Так, на хвилі міграційної

кризи популістські праворадикальні партії різко посилили свій політичний вплив та здобули підтримку виборців у Західній Європі («Австрійська партія свободи» (FPÖ), «Швейцарська народна партія» (SVP) та французька партія «Національне об'єднання» (FN) виграли із результатом більше 20% на останніх парламентських або президентських виборах) [11]. Хоча в деяких аспектах такі партії різняться, їх об'єднує ідеологія націоналізму, бажання значно зменшити імміграцію, віра в те, що національній ідентичності загрожують іноземні культури, недовіра до «еліт» та претензія на представлення «простих людей». Праві політики обіцяють захищати так звану національну культуру, стримуючи нових іммігрантів та займаючи антимусульманську позицію.

Наприклад, в Італії період популярності правої популістської партії «Ліга Півночі» співпав з катастрофічним напливом мігрантів до берегів держави з країн Північної Африки у 2016 р. [12]. Будучи міністром внутрішніх справ, Маттео Сальвіні, голова «Ліги Півночі», очолив антиімміграційну політику, що включала, наприклад, перешкоджання гуманітарним рятувальним кораблям діставатися італійських портів.

У Німеччині у 2017 р. крайня права партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD) вперше увійшла до федерального парламенту з 12,6% голосів, ставши найбільшою опозиційною партією держави [12]. З моменту свого існування вона наполягає на суворій антиімміграційній політиці. Непопулярна у державі політика «відкритих дверей» А. Меркель, що призвела Німеччину до найвищого у ЄС рівня прийнятих біженців, спричинила зростання підтримки населенням «Альтернативи для Німеччини». Незважаючи на спроби канцлера посилити свою позицію щодо імміграції, партія здобула успіху на виборах і наразі має представників у парламентах усіх земель (ландтагах).

Іспанська праванаціонально-консервативна партія «Голос» на парламентських виборах у квітні 2019 р. набрала 10,26% і вперше пройшла в Конгрес депутатів Іспанії,

отримавши 24 місця. А в листопаді після позачергових виборів збільшила кількість місць у Конгресі до 52 [12]. Партія обіцяє депортувати нелегальних іммігрантів та скасувати закони проти гендерного насильства. Така підтримка партії стала несподіваною, адже багато хто вважав, що іспанці ніколи не схвалять крайню праву партію через її історію при диктаторі Ф. Франко.

«Австрійська партія свободи» (FPÖ) стала єдиною крайньою правою партією при владі в Західній Європі, коли вона приєдналася до коаліції як молодший партнер Австрійської народної партії канцлера С. Курца у 2017 р. [12]. Як і в Німеччині, міграційна криза, що розгорнулася в 2015 р., також розглядалася як ключова для успіху FPÖ, і антиімміграційної політики, яку вони довго просували. Однак через політичний скандал, пов'язаний з тим, що голова партії Х.-К. Штрахе та голова парламентської фракції І. Гуден у 2017 р. планували надати ряд преференцій у будівельній сфері російській бізнес-леді взамін на фінансову підтримку партії на парламентських виборах, правляча коаліція розпалася, а підтримка FPÖ різко впала до 16%.

Французька націоналістична партія «Національне об'єднання» (до 2018 р. «Національний фронт») на чолі з М. Ле Пен здобула перемогу на останніх виборах у Європарламент [12]. «Національне об'єднання» виступає проти євро та звинувачує ЄС у масовій імміграції. Протестний рух «жовтих жилетів» пов'язують з діяльністю М. Ле Пен та її партії як намагання спровокувати позачергові вибори у Франції. Антиімміграційна націоналістична партія під назвою «Грецьке рішення» отримала 3,7% під час національних виборів у Греції 2019 р., здобувши 10 місць у парламенті [12]. Тоді як неонацистська партія «Золотий світанок» вже не має місця в парламенті.

Незважаючи на те, що такі партії не часто здобувають перемогу на виборах і стають правлячими, вони все-таки впливають на громадську думку, на правлячі партії та на порядок денний щодо імміграційних та інтеграційних питань у парламентах

західноєвропейських держав. Так, під впливом правих партій у ряді західноєвропейських країн (Австрія, Бельгія, Данія, Нідерланди, Франція та Німеччина) до квітня 2018 р. були прийняті антирелігійні, насамперед антиісламські, закони, що обмежують носіння мусульманського вбрання, в першу чергу такого, що закриває обличчя [13]. Крім того, у тринадцяти країнах ЄС у деяких приватних чи державних установах та компаніях релігійний одяг заборонений.

Одною зі сторін протистояння, що підвищує рівень соціальної ентропії в системі міграції Західної Європи є також політичні та громадянські ультраправі організації та рухи [9]. Наприклад, рух PEGIDA (Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу) заснований в м. Дрездені з метою вплинути на імміграційну політику уряду Німеччини шляхом організації демонстрацій. Рух привернув увагу громадськості, коли мітинги почали ставати масовими і охоплювати велику кількість людей. Наприклад, після теракту в редакції газети «Шарлі Ебдо» в демонстрації 12 січня 2015 р. участь взяли близько 25 тис. прихильників руху. Під час щотижневих демонстрацій 2015-2017 рр. найбільш розповсюджені гасла містили заклики зберегти німецьку культуру, припинити релігійний фанатизм та релігійні війни. В Британії діє «Britain First» – фашистська політична організація, утворена в 2011 р. Її члени проводять кампанії в першу чергу проти мультикультуралізму, того, що вони вважають ісламізацією Великобританії, і виступають за збереження традиційної британської культури. Окремою групою виступають транснаціональні неонацистські угруповання, зокрема, «Combat 18» (C18) – неонацистська терористична організація, що має свої підрозділи у європейських державах, а також США і Канаді, та членів якої неодноразово підозрювали у численних вбивствах темношкірих іммігрантів.

Наступним чинником, що провокує зростання соціальної ентропії, є відмова значної частини іммігрантів від асиміляції як форми інтеграції. Це відбувається з

кінця XX ст., коли глобалізація в поєднанні з процесом національного та релігійного відродження ісламського світу призвели до появи широкого прошарку іммігрантів, не готових прийняти європейські стандарти. Цей процес особливо загострився в період регіональних конфліктів, внаслідок яких Західна Європа стала притулком для біженців з країн, охоплених війною.

Більшість біженців, що покинули рідні держави з огляду на об'єктивні обставини, не збираються змінювати свою ідентичність. У відповідь на інтеграційні програми приймаючої держави, які не враховують цю обставину, мігранти обирають самоізоляцію та гетто, які держава демонстративно ігнорує. Там вони стають жертвами впливу ісламістів і викликають протест корінних мешканців. Іншими словами, існує суперечність між очікуваннями європейського суспільства та реаліями, між потребами соціальної адаптації іммігрантів та асиміляційною моделлю інтеграції, а також між асиміляційною моделлю інтеграції та небажанням асимілюватися, що відчувається все більш зростаючою кількістю іммігрантів. Це означає не тільки недоліки інтеграційної політики, а й кризу самої національної держави: давні європейські традиції, на основі яких національні держави створювалися століттями, вступають в конфлікт із сьогоdnішніми реаліями, а саме небажанням значної частини новоприбулих представників національних меншин асимілюватися. Це створює основу для зростання ксенофобії, взаємної ворожості, дискримінації та посилення впливу екстремістських груп з обох сторін. Мета ісламістів полягає у формуванні потужного і контрольованого ісламістського руху в Європі, який би вирішував різноманітні завдання в інтересах поширення ісламу як саме політичної ідеології по всьому світу – від ідеологічного «промивання мізків» та вербування мусульман для участі у військових операціях в Сирії та Іраку і до здійснення терактів у Європі [14].

Існує думка, що ісламісти є протилежним відображенням праворадикальних

націоналістичних рухів. Зрештою, ісламізм – це релігійна і політична ідеологія та практична діяльність, спрямована на створення умов, за яких будь-які протиріччя всередині суспільства та держави, де є мусульманське населення, вирішуватимуться на основі норм шаріату. Ісламістський рух побудований у вигляді окремих операційних груп, кожна з яких має своє завдання. Перша група – це релігійні установи, які перебувають під контролем ісламістів, які зазвичай фінансуються з іноземних джерел [9]. Тут відбувається первинний відбір та обробка майбутніх членів ісламістського підпілля. Лише у Франції проповідники салафітського джихадизму контролюють, за різними оцінками, від 126 до 180 мечетей та молитовних будинків, з них лише 11 були закриті наприкінці 2017 р., оскільки вони формально не порушують закон.

До другої групи належать різні легальні організації ісламістського типу, які займаються пропагандою джихадизму, яка спрямована на залякування мусульман та формування у них уявлення про ворожість західної цивілізації до ісламу [9]. Сюди входить «Хізб ут-Тахрір» (НТ) – загальноісламська партія, яка діє на законних підставах у всіх західноєвропейських державах, крім Німеччини; «Союз ісламських організацій Франції» (UOIF), який згодом змінив назву на «Мусульмани Франції» – організація, яка свого часу навіть отримувала державні дотації, поки її діяльність не протидіяла французькому розумінню секуляризму; «Ісламське співтовариство Німеччини» (налічує понад 1000 членів), яку німецькі спецслужби визнають законною організацією, такою, що використовує юридичні, а не терористичні методи для просування свого порядку денного, але в той же час просуває ідеї, які суперечать свободі, демократії та конституційній організації суспільства. Крім того, низка напівлегальних організацій, таких як «Хезболла», «Хамас», «Мусульманське братство» тощо, працюють у тому ж напрямі.

Третя група включає численні ісламістські терористичні угруповання. Наприклад, «Аль-

Мухаджірун», «Аль-Каїда» чи осередки «Ісламської держави», які безпосередньо пов'язані з терористичними угрупованнями на Близькому Сході [9]. Терористичні атаки самі по собі не є кінцевою метою для ісламістів. В основному вони здійснюються з метою залякування немусульманського населення і, як наслідок, для провокування взаємної ненависті. Ісламісти активно використовують Інтернет, що призвело до недавньої появи мусульман, що діють поодиночці, отримуючи інформацію з Інтернету не лише про джихад, але і про те, як організувати терористичний акт, і стають серйозною проблемою для спецслужб, оскільки фактично не мають контакту з жодною із відомих терористичних груп.

Необхідно підкреслити, що іслам, як і будь-яка інша релігія, сам по собі не несе погрози світові і суспільству. Погроза виникає лише тоді, коли іслам перестає бути релігією і починає використовуватися як політична ідеологія, що призначена для захоплення влади в окремих країнах, регіонах або в планетарному масштабі в ім'я створення майбутнього Всесвітнього халіфату.

На тлі усіх цих міграційних проблем та їх наслідків, політичні структури ЄС намагаються здійснювати програми, метою яких є створення міжкультурної гармонії. Так нещодавно титул міст «столиць європейської культури» в 2020 році Єврокомісія надала хорватському місту Рієка і ірландському Голуей [15]. Завдяки своєму титулу столиць європейської культури Рієка і Голуей використовують весь потенціал культури, щоб збагатити життєвий досвід європейців і зблизити європейські спільноти», – наводяться в комюніке слова заступника голови ЄК з просування європейського способу життя Маргарітиса Схінаса. Ініціатива столиць європейської культури «об'єднує людей і підкреслює роль культури в просуванні цінностей, на яких побудований наш Європейський союз: різноманітності, взаємоповаги, терпимості та відкритості», – заявила в свою чергу член ЄК з інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді Марія Габріель [16].

Суспільство повинне ґрунтуватися на

мультикультурних підставах, враховувати все різноманіття культур, релігій, будуватися на відкритості, повазі до інших цінностей, на умінні слухати іншого. Діалог між людьми різних культур, релігій, переконань повинен стати основою формою їхнього співіснування. Необхідна не просто терпимість, а повага до іншого, що означає знання один про одного. Повага до іншого повинна супроводжуватися здатністю критично відноситися до своєї культури.

Ідея різноманіття світу не суперечить ідеї єдності людства. Люди планети Земля усе глибше усвідомлюють себе як єдину спільність, де кожний зв'язаний з багатьма тисячами ниток. Для людини немає майбутнього поза її об'єднанням з іншими людьми». Людство не зможе розвиватися, не зміцнюючи свою спільність, не розширюючи зв'язки і контакти. Сучасне людство - це 7,7 млрд. землян, тисячі великих і малих народів, біля двохсот держав; це різноманіття економічних устроїв, форм соціально-політичного і культурного життя.

Очевидно, що ЄС на тлі міграційної кризи активізував діяльність із гармонізації

взаємодії полікультурних спільнот. Однак, це лише початковий етап організаційної роботи у дусі мультикультуралізму.

Висновки.

Глобалізація справляє різноманітний вплив на міжнародну систему та її елементи. Конфлікти інтересів між найбільш потужними геополітичними гравцями, поєднуючись з конфліктами цінностей та ідентифікацій, спричиняють міграційну кризу, вихід з якої й досі не знайдено, адже структури ЄС діють за принципом, який спрямований не на «лікування хвороби», тобто усунення причин неконтрольованої міграції, а лише намагаються усунути її наслідки. Причому, саме конфлікт цінностей виступає домінуючим у наслідках міграційної кризи. На наш погляд, його вирішення можливе у створенні нормальних соціальних умов у країнах-донорах мігрантів, інвестуванні в економіку країн Африканського континенту і Сходу.

Поряд з цим, необхідно акцентувати увагу на аксіологічній складовій міжцивілізаційного діалогу на підставах мультикультуралізму.

Бібліографічні посилання

1. Дурицька Г. В. Сучасні тенденції транснаціоналізації та їхній вплив на економіку України. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 2(17). С. 39-45.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: ООО «Изд-во АСТ», 2003. 603 с.
3. Asylum and migration into the EU in 2015. *European Union Agency for Fundamental Rights*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 44 p. Retrived from : https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0_en.pdf
4. Convention Relating to the Status of Refugees. *United Nations High Commissioner for Refugees*. Geneva: UNHCR, 1951. Retrived from : <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf#zoom=95>
5. Asylum in the EU Member States: Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. *Eurostat newsreleas*. Luxembourg: Eurostat, 2016. Retrived from : <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
6. Immigration policy. *Fact Sheets on the European Union*. Brussels: European Parliament, 2019. Retrived from : <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>
7. Музыка О.А. Бифуркации в природе и обществе: естественнонаучный и социосинергетический аспект. *Современные наукоемкие технологии*. 2011. №1. С. 87-90. Retrived from: <https://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=26640>
8. Бевзенко Л. Социальная самоорганизация и механизмы регуляции социального поведения. *Український соціологічний журнал*. 2014. №1-2. С. 6-17. Retrived from: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/4382/3956>
9. Xenophobia, Radicalism, and Hate Crime in Europe: Annual Report 2017. *Institute for the Study of National Policy and Interethnic Relations et al*. Moscow: Editus, 2018. 140p. Retrived from: <https://www.osce.org/odihr/395336?download=true>

10. Immigration concerns fall in Western Europe, but most see need for newcomers to integrate into society. *Pew Research Center Fact Tank*. Washington, DC: Pew Research Center, 2018. Retrived from : <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/22/immigration-concerns-fall-in-western-europe-but-most-see-need-for-newcomers-to-integrate-into-society/>
11. Akkerman T. The Impact of Populist Radical-Right Parties on Immigration Policy Agendas: A Look at the Netherlands. *Transatlantic Council on Migration, a project of the Migration Policy Institute*. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2018. Retrived from: <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM2017-RadicalRightNetherlands-FinalWeb.pdf>
12. Europe and right-wing nationalism: A country-by-country guide. *BBC News*. London: BBC, 2019. Retrived from: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>
13. Позднякова Н., Мюллер М. Где в Европе запрещено носить паранджу. *Deustche Welle*. 2018. Retrived from : <https://p.dw.com/p/2ynSt>
14. Xenophobia, Radicalism and Hate Crime in Europe: Annual Report 2016. *European Centre for Tolerance et al*. Moskow: Editus, 2017. 120 p. Retrived from: <https://civic-nation.org/pan-european-report/Pan-European%20Report-2017-ed!.pdf>
15. 2020 European Capitals of Culture: Rijeka and Galway. Press release. 2019. December 15. Retrived from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_6889
16. Названы культурные столицы Европы 2020 года. *Сайт LB.ua*. 2019. December, 15. Retrived from : https://lb.ua/culture/2020/01/03/446427_nazvani_kulturnie_stolitsi_evropi.html

References

1. Durytska, H. V. (2013). Current trends of transnationalization and their impact on the Ukrainian economy. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, 2(17), 39-45. (in Ukr)
2. Hantington, S. (2003). *The Clash of Civilizations*. Moscow: AST (in Russ).
3. Asylum and migration into the EU in 2015/ (2016). *European Union Agency for Fundamental Rights*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrived from: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0_en.pdf
4. Convention Relating to the Status of Refugees. (1951). *United Nations High Commissioner for Refugees*. Geneva: UNHCR. Retrived from: <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf#zoom=95>
5. Asylum in the EU Member States: Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. (2016). *Eurostat newsreleas*. Luxembourg: Eurostat. Retrived from: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
6. Immigration policy. (2019). *Fact Sheets on the European Union*. Brussels : European Parliament. Retrived from: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>
7. Muzyika, O. A. (2011). Bifurcations in nature and society: natural science and socio-synergetic aspect. *Sovremennyye naukoemkie tehnologii*, 1, (87-90). Moscow: Izdatelskiy Dom Akademiya Estestvoznaniya. Retrived from: <https://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=26640> (in Russ).
8. Bevzenko L. (2014). Social self-organization and mechanisms for regulating social behavior. *Ukrain-skyi sotsiolohichnyi zhurnal*, 1-2, 6-17. Retrived from: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/4382/3956> (in Russ).
9. Xenophobia, Radicalism, and Hate Crime in Europe: Annual Report 2017 (2018). *Institute for the Study of National Policy and Interethnic Relations et al*. Moscow: Editus. Retrived from : <https://www.osce.org/odihr/395336?download=true>
10. Immigration concerns fall in Western Europe, but most see need for newcomers to integrate into society. (2018). *Pew Research Center Fact Tank*. Washington, DC: Pew Research Center. Retrived from: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/22/immigration-concerns-fall-in-western-europe-but-most-see-need-for-newcomers-to-integrate-into-society/>
11. Akkerman, T. The Impact of Populist Radical-Right Parties on Immigration Policy Agendas: A Look at the Netherlands. (2018). *Transatlantic Council on Migration, a project of the Migration Policy Institute*. Washington, DC: Migration Policy Institute. Retrived from : <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM2017-RadicalRightNetherlands-FinalWeb.pdf>
12. Europe and right-wing nationalism: A country-by-country guide. (2019). *BBC News*. London: BBC.

Retrived from : <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>

13. Pozdnyakova, N., Myuller, M. (2018). Where in Europe it is forbidden to wear an yashmak. *Deutsche Welle*. Berlin : Deutsche Welle. Retrived from : <https://p.dw.com/p/2ynSt>

14. Xenophobia, Radicalism and Hate Crime in Europe: Annual Report 2016. (2017). *European Centre for Tolerance et al.* Moskow: Editus Retrived from : <https://civic-nation.org/pan-european-report/Pan-European%20Report-2017-ed!.pdf>.

15. 2020 European Capitals of Culture: Rijeka and Galway (2020, December 15). *Press release*. Retrived from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_6889

16. The EU has identified the European Capital of Culture 2020. (2020, December 15). *Website LB.ua*. Retrived from: https://lb.ua/culture/2020/01/03/446427_nazvani_kulturnie_stolitsi_evropi.html